

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ПЛАТФОРМИ УНДО (1930–1935)

Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) відіграло у суспільно-політичному житті Західної України у міжвоєнний період роль найпотужнішої політичної сили, яка несла на свої плечах тягар відповідальності за різні ділянки громадського життя краю.

Створена в липні 1925 р., партія відмовилась визнавати легітимність анексії західноукраїнських земель Польщею і проголосила кінцевою метою своєї діяльності створення незалежної української держави на всіх українських землях Радянська Україна розглядалась ундовцями етапом до Соборної незалежної української держави, яка буде реалізована спільними зусиллями усього українського народу.

Загострення польсько-українських стосунків восени 1930 р. стало вирішальним у формуванні політичної лінії УНДО та його ставлення до Польської держави. Після розпуску польського парламенту восени 1930 р. влада організувала в краї масові арешти та пацифікацію, які мали на меті остаточно приборкати український опозиційний рух, головним представником якого було УНДО. Після ув'язнення опозиційно налаштованих до Польщі членів партії О. Вислоцького, І. Ліщинського, Д. Паліїва, пізніше – С. Хруцького, А. Кунька, Д. Левицького, – прихильники співпраці з урядом на чолі з М. Галущинським та О. Луцьким, для зменшення масштабів репресій, поспішили запевнити владу, що партія не причетна до саботажів і розпочала виборчу кампанію.

Листопадові вибори 1930 р. не принесли бажаних результатів для УНДО та інших українських партій. Склалася нова політична ситуація, яка сприяла посиленню угодовських настроїв в УНДО. Наприкінці 1930 р. в газеті „Діло” один з лідерів УНДО І. Кедрин-Рудницький виклав низку публікацій на тему політики і тактики УНДО, де рекомендував припинити опозицію щодо Польської держави і стати на шлях „позитивної” співпраці з нею. Про угодовські наміри УНДО свідчила таємна зустріч у Варшаві представників Української парламентської репрезентації (УПР) (В. Загайкевич, М. Галущинський, О. Луцький) і президії Беспартійного блоку співпраці з урядом (ББСУ) (Т. Голувко і Я. Єнджеєвич) в лютому 1931 р. Українці вимагали звільнення політичних в'язнів та відновлення діяльності українських національно-культурних товариств, гімназій, а поляки –

відкликання петицій з Ліги націй щодо пацифікації. Переговори були перервані, але вже тоді більшість керівництва УНДО була готова до порозуміння з владою. Тенденція до зміни тактики УНДО виявилася у відновленні гасла територіальної автономії, яке висувалось на засіданнях сейму та сенату ундовськими депутатами О. Луцьким, Я. Олесницьким, А. Горбачевським у 1931 р.

Наприкінці 1931 р. всередині УНДО виділилася опозиційна радикально налаштована група Д. Паліва, яка відкидала політику порозуміння партії з польським урядом. На IV Народному з'їзді УНДО в березні 1932 р., незважаючи на опозицію, партія визначила програму-мінімум – вимогу національно-територіальної автономії. Протестуючи проти „угодовської” політики УНДО, Д. Паліїв виступив з критикою її керівництва в газеті „Новий час”, після чого був виключений з партії.

До зміни політичної лінії УНДО спричинилася комуністична політика в радянській Україні на початку 1930-х рр. Протиукраїнський терор в УСРР позбавив УНДО надій на зростання національних сил в Наддніпрянщині. Згорання українізації, антирелігійна політика, репресії проти української інтелігенції, насильна колективізація сільського господарства і штучний Голодомор 1932–1933 рр. стали тими факторами, які підштовхнули партійне керівництво націонал-демократів до налагодження польсько-українських взаємин.

Нова конституція Польщі 1935 р. обмежувала права парламенту, реальна влада зосереджувалася в руках президента. В таких умовах керівництво партії пішло на компроміс з урядом. В результаті зустрічей лідерів УНДО з польськими урядовцями в травні та липні 1935 р. було укладено „нормалізаційну” угоду. В її основі лежав виборчий компроміс, відповідно до якого в кожному з 15-ти виборчих округів Східної Галичини на виборах до сейму у вересні 1935 р. мав бути обраний один українець і один поляк. З відставкою Д. Левицького в жовтні 1935 р. остаточно був закріплений курс на нормалізацію.

Отже, в умовах поступової ліквідації демократичного парламентського устрою в Польщі, що не давала можливості існування ефективної легальної опозиції, під впливом радянського терору в УСРР, УНДО стало на шлях порозуміння з польським урядом і започаткувало політику нормалізації, яка негативно позначилась на громадсько-політичному житті українців і стала черговою невдалою спробою налагодження польсько-українських відносин.